

ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Рудницька-Юрійчук І.Р.

викладач кафедри педагогіки та психології дошкільної освіти;

Штерма Н.Б.

студентка,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

УМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ РОЗУМОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ РОЗВИВАЮЧИХ ІГОР НІКІТІНИХ

Для сучасної освітньої системи проблема розвитку розумових здібностей дуже важлива. Один із провідних фахівців в області розумового розвитку дошкільників М. М. Поддьяков справедливо підкреслював, що на сучасному етапі необхідно давати дітям ключ до пізнання дійсності, а не прагнути до вичерпної суми знань.

У роботах вітчизняних і зарубіжних вчених дошкільний вік визначається як період, оптимальний для розвитку розумових здібностей. Так вважали педагоги, які розробили перші системи дошкільного виховання, зокрема Ф. Фребель та М. Монтесорі. Але в дослідженнях О. П. Усової, О. В. Запорожця, Л. А. Венгера, М. М. Поддьякова доведено, що можливості розумового розвитку дітей дошкільного віку значно вищі, ніж вважалося раніше. Дитина може не тільки пізнавати зовнішні, наочні властивості предметів і явищ, як це передбачено в системах Ф. Фребля, М. Монтесорі, але і здатна засвоювати уявлення про загальні зв'язки, що лежать в основі багатьох явищ природи, соціального життя, опанувати способи аналізу і вирішення різноманітних завдань.

Борис Павлович і Олена Олексіївна Нікітіни відомі як автори нетрадиційної системи виховання дітей. Подружжя Нікітіних – педагоги та багатодітні батьки, на власному прикладі вони переконалися, що перші роки життя дитини – найбільш придатний час для всебічного розвитку. Про сім'ю Нікітіних вперше стало відомо в кінці 50-х років ХХ століття. Батьки виховували дітей своєрідно, не так як усі. Їхні діти бігали босоніж по снігу, були здатні виконувати складні гімнастичні вправи, вирізнялися гарним здоров'ям і вражали інтелектом [2, с. 5]. У 60-70-і роки вони прославилися тим, що виховували своїх сімох дітей по незвичайній методиці, яку фахівці охрестили «системою раннього і різнобічного розвитку дітей». Розроблені сім'єю Нікітіних розвиваючі інтелектуальні ігри «Склади візерунок», «Склади квадрат», «Крапки», «Цеглинки», «Унікуб», «Кубики для всіх» дають змогу кожній дитині досягти найвищого рівня розвитку своїх можливостей.

У 1960-1970-х роках Нікітіни заклали основи вітчизняної батьківської педагогіки, які використовуються і нині. Ігри та посібники, які були розроблені в ті роки Борисом Павловичем, справді унікальні, і до сих пір ні в

нашій країні, ані за кордоном не створено нічого, що змогло б перевершити за своїми дидактичними можливостями кубики Нікітіних: «Склади візерунок», «Склади квадрат», «Кубики для всіх», «Унікуб».

В основі авторської системи Нікітіних лежить, перш за все, праця, близькість до природи і творчість. Головним завданням виховання є максимальний розвиток творчих здібностей підростаючого покоління та підготовка до життя [4, с. 18]. Основні принципи своєї методики автори визначають наступним чином: по-перше, свобода творчості дітей у заняттях. Ніяких спеціальних тренувань, вправ, уроків; діти займаються, скільки хочуть, поєднуючи спорт з усіма іншими видами діяльності. По-друге, легкий одяг і спортивна обстановка в будинку, спортивне обладнання входять у повсякденне життя малюка, стають для нього основним місцем існування, нарівні з меблями та іншими домашніми предметами. По-третє, батьківська небайдужість до того, що і як у малюків виходить, участь дорослих у дитячих іграх, змаганнях, та й взагалі – в самому житті дитини. У батьків має бути тільки одна мета: не заважати розвитку дитини, а допомагати їй, не тиснути на неї власними задумами, а створювати умови для подальшого розвитку. Олена Олексіївна і Борис Павлович не поставили за мету спочатку навчити своїх малюків всьому якомога раніше. Вони побачили, що у дітей швидше розвиваються ті сторони інтелекту, для яких створені відповідні «випереджаючі» умови. Припустимо, дитина тільки почала говорити, а у неї серед іграшок вже з'являються кубики з буквами, розрізна абетка, пластмасові букви і цифри. Але, жодна дитина не почне займатися сама, вона просто не знає, що з цим робити. Для того, щоб дитина вчилася і розвивалася, у неї має з'явитися бажання. Як викликати в дитині бажання займатися? Умови для розвитку повинні випереджати цей процес. Їх потрібно підготувати заздалегідь. Тобто, на стіни дитячої кімнати треба повісити карту півкуль, таблиці сотень і тисяч, друковані та прописні літери, вимірювальні прилади, книги. Загальна робота або робота поруч – це обов'язковий інтерес до процесу праці та його результатів, а разом із тим, і привід для розмови, обміну думками [3, с. 94].

У чому ж головний підсумок діяльності Нікітіних? Вони в черговий раз довели, що віра в себе і свою дитину допомагають долати будь-які труднощі за допомогою гри.

Основною метою розвиваючих ігор за методикою Нікітіних є ранній успішний розвиток кожної дитини. Ці ігри мають свої характерні особливості. Кожна гра – це набір завдань, які дитина вирішує за допомогою кубиків, цеглинок, квадратів із картону, деталей з «конструктора-механіка», розв'язання яких дозволяє дитині зіставити наочне завдання з результатом.

У розвиваючих іграх вдалося об'єднати один із основних дидактичних принципів навчання: від простого до складного з дуже важливим принципом творчої діяльності – «самотійно і за здібностями» [5, с. 87].

Завдання ігор мають найрізноманітніші форми, тут є і інструкції, і креслення, і моделі – тобто дитину знайомлять з різними способами передачі інформації.

Починаючи з групи раннього віку, можна познайомити дітей із грою «Склади візерунок», під час якої діти грають із кубиками, маніпулюють ними, виконують завдання типу «порівняй кубики», «виклади доріжку» тощо.

Гра «Цеглинки» – своєрідна гімнастика для розуму. Вона не тільки знайомить дітей з основами креслення, але, головне, розвиває конструкторські здібності дитини. Матеріалом для гри служать 8 дерев'яних або пластмасових цеглинок та 30 креслень-завдань [3, с. 88].

Гра «Кубики для всіх» складається з 7 різних фігурок. Поклавши перед собою рисунок-завдання, дитина будує з фігурок точно таку модель, як намальовано [3, с. 100].

Паралельно з попередньою грою починаємо грати в гру «Склади квадрат». Складаючи квадрат з різнокольорових шматочків різної форми, дитина виконує кілька видів робіт, неоднакових за змістом і ступенем складності. Всі деталі потрібно перевернути на лицьову сторону і зметикувати, як із шматочків одного кольору скласти квадрат. Ця гра представлена трьома варіантами різного ступеня складності. Вони розрізняються кількістю складових частин квадрата та рекомендованим віком дитини (див. табл. 1).

Таблиця 1

Ступінь складності та кількість складових до гри «Склади квадрат»

Рівні складності	I	II	III
Кількість складових	2-3	3-5	4-7
Рекомендований вік	2-4 р.	4-5 р.	6-7 р.

«Склади квадрат» уже знайома гра, можна починати використовувати іншу – «Крапки». За методом сім'ї Нікітіних гру грають за завданнями дорослого. Вона складається із 44 квадратів (60×60 мм), на яких намальовано крапки та цифри [3, с. 75].

Однією з улюблених розвиваючих ігор є «Унікуб» – це універсальні кубики, які вводять малюка у світ тривимірного простору. Розвиток просторового мислення дозволить дитині в майбутньому оволодівати кресленням, стереометрією, нарисною геометрією. Гра представляє собою 27 невеликих дерев'яних кубиків. Грані кожного кубика пофарбовані таким чином (всього три кольори), щоб це поєднання граней було рідкісним, якщо не унікальним. Нікітін пропонує для гри «Унікуб» 60 завдань [5, с. 56].

Отже, використання ігор Нікітіних для розвитку логіки, математично-просторових дій, які закладені у дошкільному віці, сприятимуть інтелектуальному розвитку дитини в подальшому навчанні.

Дитина дошкільного віку у процесі діяльності активно діє і відкриває щось нове для себе, пізнає довкілля. Пріоритетними напрямками роботи щодо розвитку інтелектуальних здібностей дошкільників є: оновлення змісту освітнього процесу, що полягає у створенні належних умов забезпечення розвивального середовища, своєчасному виявленні природних задатків, нахилів і здібностей дитини; інтеграції родинного та суспільного дошкільного

виховання, формуванні готовності вихователя до інноваційної діяльності та використання в роботі методу виховання Нікітіних.

Список використаних джерел:

1. Венгер Л. А. Домашняя школа мышления (для детей четырех лет) / Венгер Л. А. – М.: Знание. – 96 с.
2. Никитин Б. П. Первые уроки естественного воспитания, или Детство без болезней / Б. П. Никитин – Л., 1990. – 191 с.
3. Никитин Б. П. Ступеньки творчества, или Развивающие игры / Б. П. Никитин – Кемерово: К., 1990. – 157 с.
4. Никитин Б. П. Мы, наши дети и внуки / Б. П. Никитин, Л. А. Никитина // в 2 томах. – М.: Самокат, 2015. – 435 с.
5. Никитин Б. П. Интеллектуальные игры / Б. П. Никитин, М. Гея // изд. 6-е исп. доп. с новым вступлением. – М.: Световид, 2009.
6. Поддьяков М. М. Ігрова позиція – найважливіша якість особистості дошкільника / М. М. Поддьяков // Дошкільне виховання. – 1997. – № 8. – С. 66.